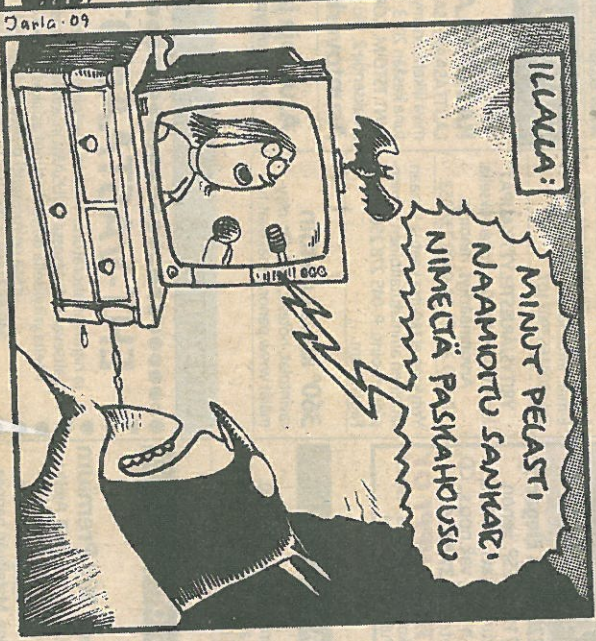

"Nykyhumori viittaa usein toisiin kulttuurituotteisiin, tässä parittivankuutiisiin ja *Batman*-sarjakuvaan. Medialukutaito on moninaistunut", Seppo Knuuttila sanoo.

"Batmania ja Teräsmiestä on pilkattu paljon. Tässä on yhteisiä Batman-inhoa sopivasti. Ihmiset ajattelevat, että Batman on liian hyvä. Hahmossa pitäisi olla enemmän säröä."

"Omassa sarjakuvassaan Batman vaivoin peittelee itserakkauttaan oikeamielisen suorituksen jälkeen. Tässä sankarin pettymys on kuvattu yksinkertaisesti ja hauskaasti, mikä tuottaa lukijalle vahingoniltoa. Nautinnollista, sekoitunutta iloa."

Mikä naurattaa?

Ennen kerrottiin viisejä, nyt nauretaan sarjakuville. Professori Seppo Knuuttila kertoo, miten huumori on muuttunut. Hän analysoi kaskun 1930-luvulta ja tuoreen Fingerpori-sarjakuvan.

Mikko-Pekka Heikinen

HELSINGIN SANOMAT

► Milloin olet viimeksi kertonut ystäällesi vitsein? Tai kuullut, kun joku kertoo sellaisen sinulle?

On sitä aikaa.

Entä milloin olet viimeksi nauranut sarjakuvalle tai YouTube-pätkälle, jonka nettilinkin joku lähetti?

Melko äskettäin, ehkö vain.

Ovatko vitseit siis kadonneet johonkin?

Eivät Rahvaanomaisen vitsekirjallisuus on edelleen kunniallis-tenkin kustantamojen aluskasvillisuutta. Gummerus on juuri julkaissut kaksi vitsekoelmaa: uusista ja vanhoista vitseistä.

Mielenkiintoisempi näistä on **Antero Raevuoren** toimittama *Vanhan ajan kaskut – vitsejä 1900–1950-luvulta*.

Kysytäänä perinteentutkimuksen professorilta, kansanhumorista tohtoriksi väitellyltä **Seppo Knuuttilalta**, miten suomalainen huumori on noista ajoista muuttunut.

Toimittaja lähetti Knuuttilalle Joensuun yliopistoon kaksi näytepalaa: vitsein väpelistä ja alokkaasta 1930-luvulta sekä **Pertti Järäntuoreen** *Fingerpori*-stripin, jossa esiinyy lepakkomies.

Professori alustaa pikaluennolla huumorin historiaa.

Noin 400-luvulla ilmestynyt antiikin vitsekoelma *Filegelos* osoittaa, että joistakin aiheista on reivityt huumoria tuhansia vuosia.

Yksi tällainen on kysymys biologisesta isyydestä. Eräissä *Filegelosin* vitseissä selvänäkijä paljastaa makamiehelle, että tämän isä on-

Vanhan ajan huumoria

Vitsi 1930-luvulta

kirjasta *Vanhan ajan kaskut* (2009).

Alku. "Tässä ironisoidaan armeijan käytäntöä. Alkutilanne näyttää maailman muuttuneen. Nykyisissä puolustusvoimissa tällainen väpeli saisi vakavan huomautuksen", Seppo Knuuttila sanoo.

Väpeli alokkaalle harjoituksissa:

– Kiipeä tuonne kivelle ja sieltä keuhkojesi voimalla huuda, että sinä olet komppanian suurin aasi!

Alokas kiipeää kivelle ja huutaa:

– Herra väpeli, sinä olet komppanian suurin aasi!

Väpeli raivoissaan:

– Etkö sinä s-nan sika osaa huutaa, että sinä itse olet komppanian suurin aasi!

Alokas:

– Sinä itse olet komppanian suurin aasi!

Loppetus. "Tästä on versioita maailma täynnä: joku toistaa kirjaimellisesti toisen käskyn. Vitsi ei ota kantaa siihen, tekeekö alokas tämän tahallaan vai ei. Pääasia on, että väpeli joutuu naurunalaiseksi. Ylhäinen alennetaan. Tämä on suomalaisille rakas teema: nähdä jonkun putoavan heikeksi jalustaltaan."

kin joku toinen kuin se, jota mies on isänään aina pitänyt.

1970-luvulla kerrottiin täysin samaa vitsiä siten, että selvänäkijän tilalla oli rakutettava tietokone, muistaa Seppo Knuuttila. Aivan viimeaikaisakin versioita on.

"Tämä näyttää olevan ikuinen miehen ahdistuksen aihe. Sukun ja suvunjatkamiseen liittyvä tabu", Knuuttila kertoo puhelimessa.

Kautta aikojen on naurettu myös kakkaileville. Esimerkkejä tästä on myös *Vanhan ajan kaskussa* ja *Fingerporissa*.

Onhan se nyt hauskaa, kun kaikkein tuntemaa kovissanakaria Batmania nimitetään "paskahousuksi".

Yhteistä vierisellä sarjakuvalla ja väpelistä on myös itivanha konsti: ylhäisen alentaminen. Luokitia nauttii, kun armeijan aukori teetusta tai ritarillisesta oikeuden puolustajasta tehdään pelle.

Entäs ne erot?

Keskikohda. "Vitsi voisi loppua tähän, mutta tu-leekin kertaus. Lisätään löylyä: Etkö sinä saatanan sika osaa huutaa... Heh. Yksinkertaisemmaksi ei kasku tule."

kolmille. Hurjassa 60 kilometrin tuntivauhdissa kalisivakkin jo kuskien hampaat.

Viime talvena *Helsingin Sanomissa* julkaistun Fingerpori-jutun ensimmäisessä ruudussa mies soittaa alkanen kuluksi palvelunmeroon. Entisajan lukija ei olisi tällaista käsitettä tuntenut. Hän olisi pudonnut kärryillä heti.

Huumoriprofessori Knuuttila tutki *Fingerporia* innostuneen kuuloisena. "Nämähan ovat erinomaista. Ensimmäinen ruutu avaa, toinen vie eecenpäin, kolmannessa on *punch line*."

Fingerpori parodioi usein Batmanın ja Teräsmiehen kaltaisia super sankareita. Myös *Raamatun* hahmot esiintyvät.

Ja tässä on Knuuttilan mielestä entisen ja nykyisen huumorin suuri ero.

Nykyhumori viittaa usein toiseen kulttuurituotteeseen, esimerkiksi tunnettuun sarjakuvaan, uutisaiheeseen tai uskonnon perusteeeseen. Ymmärtääksesi vitsein on usein tunnettava kulttuuri, jossa eletään ja kulutetaan.

"*Fingerpori* vaatii kompetenssia lukijalta. Ei kovin paljon, mutta aivan sopivasti", professori arvioi.

Ja entäs YouTubeen huumorihitti *Niilin hanhet*, esittäjänä "Pensseli-setä". Se pilkkaa itäisiä iskelmämusiikkia. Jos on jo törmännyt musiikkilajiin, hauskuus kasvaa. Vanhan ajan kaskut taas olivat suullisia tarinoita, jotka kerrottiin siten, että ne olisivat voineet tapahtua oikeasti. Muuta todellisuutta ei ollut.

"Ihmiset olivat erittäin taitavia sijoittamaan kuulemiaan juttuja omaan elinympäristöönä."

Kasku onkin eri asia kuin vitsi, professori täsmenää. Kasku on totenakin kerrottu hauska tarina tosimailman arjesta. Vitsin puoles- nää saattavat eläimet puhua tai lepakkomiehet mellaata.

Knuuttilan mielestä kaskukaan ei ole kuollut. Se elää ja voi hyvin esimerkiksi baarien pöydissä.